

Sygn. akt V CSK 550/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 listopada 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Kwaśniewski (przewodniczący)

SSN Jan Górowski

SSN Bogumiła Ustjanicz (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Międzyzakładowej Spółdzielni Mieszkaniowej "G."
w C.

przeciwko Spółdzielni Mieszkaniowej "L." w C. i Gminie C.

o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 7 listopada 2013 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Okręgowego w C.

z dnia 17 lipca 2012 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w C. do ponownego rozpoznania oraz
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Po ostatecznym sprecyzowaniu powództwa powódka domagała się nakazania pozwanej wydania działek położonych w C. przy ulicach B. i S., oznaczonych numerami 32/8, 33/13 i 223, objętych wskazanymi księgami wieczystymi oraz uzgodnienia treści tych ksiąg wieczystych przez wpisanie jej w ich działach drugich, jako użytkownika wieczystego w miejsce pozwanej, a także przeniesienia tych działek do odrębnej księgi wieczystej.

Pozwana wniosła o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z dnia 16 kwietnia 2012 r. Sąd Rejonowy oddalił powództwo. Rozstrzygnięcie to oparł na następujących ustaleniach:

Objęte powództwem działki stanowią własność Gminy C., która w 1984 r. przekazała je powódce w użytkowanie wieczyste. W 1990 r. powódka uzyskała pozwolenie na wzniesienie na działkach położonych przy ulicy B. budynków mieszkalnych. Przed zakończeniem tej inwestycji, w dniu 29 czerwca 1993 r. walne zgromadzenie członków Spółdzielni „G.” podjęło uchwałę nr 2/93 o podziale tej Spółdzielni. Zgodnie z zatwierdzonym planem podziału składników majątkowych pozwana uzyskała prawo wieczystego użytkowania wymienionych działek, pawilon handlowy i małe domy mieszkalne w części już zrealizowanej, jak też przejęła członków oczekujących na przydziały. Pozwana została wpisana do rejestru spółdzielni i uzyskała wpis w księgach wieczystych prawa użytkowania wieczystego działek. Powódka zakończyła inwestycję w 1995 r. Nie doszło jednak do porozumienia ani co do przejęcia zabudowań przez pozwaną, ani co do przekazania działek powódce. Żądanie powódki zobowiązania pozwanej do nieodpłatnego przejęcia nieruchomości zabudowanej małymi domami mieszkalnymi zostało prawomocnie oddalone. Nie zostało również uwzględnione powództwo o uznanie za nieważne skutków uchwały w przedmiocie podziału jako sprzecznej z art. 108 pr. spółdz. w zakresie przekazania pozwanej działek oraz ujawnienia w księdze wieczystej prawa powódki do udziału w rozmiarze 49,19% w ewentualnej sprzedaży pawilonu handlowego. W ocenie powódki wpis prawa użytkowania wieczystego na rzecz pozwanej był przedwczesny, skoro wzniesione budynki stanowią w dalszym ciągu jej własność. Sąd Rejonowy uznał, że pozwana miała

prawo do uzyskania wpisu przyznanego jej prawa do działek, ponieważ uchwała nie mogła stanowić, stosownie do art. 108 § 2 pr. spółdz., o przekazaniu składników majątkowych nowopowstałej spółdzielni warunkowo lub na przyszłość; nie mogły być przekazane nieistniejące budynki. Uchwała nie została zaskarżona i nie doszło do zaskarżenia także wpisu. Żądanie wydania działek, które powódka posiada było nieuzasadnione albowiem jest połączone z roszczeniem o uzgodnienie treści księgi wieczystej.

Powódka w apelacji zarzuciła naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, co do art. 233 § 1 k.p.c. polegające na przekroczeniu granic swobodnej oceny dowodów i nierozważeniu w sposób bezstronny i wszechstronny zebranego materiału dowodowego. W odniesieniu do art. 328 § 2 k.p.c. powołała się na błędy w ustaleniach faktycznych oraz wadliwe odczytanie treści wyroków Sądów Okręgowego i Apelacyjnego w sprawach IC .../00 i I ACa .../01. Naruszenie prawa materialnego dotyczyło błędnej wykładni art. 111 i art. 108 § 2 pr. spółdz. oraz niezastosowania art. 58 § 1 i 2 k.c. i art. 42 § 2 pr. spółdz. w związku z art. 94 k.c.

Sąd Okręgowy zaskarżonym wyrokiem oddalił apelację powódki. Uznał, że nie zachodzi sprzeczność między prawomocnymi orzeczeniami tego Sądu a wyrokiem Sądu Rejonowego. Powództwo nie mogło doprowadzić do rozwiązania zaistniałej sytuacji. Wpisane na rzecz pozwanej prawo użytkowania wieczystego wymienionych działek jest objęte domniemaniem zgodności z rzeczywistym stanem prawnym i powiązane z uchwałą o podziale Spółdzielni, która nie była kwestionowana, uzyskała prawomocność i jest wiążąca, co stanowiło przedmiot badania w sprawie o uzgodnienie treści księgi wieczystej. Rozwiązanie nieprawidłowego stanu, jaki powstał na skutek uchwały o podziale Spółdzielni, powinno nastąpić w pierwszym rzędzie w trybie negocjacji. W przypadku ich niepowodzenia powódka mogła skorzystać z innych możliwości usunięcia zaistniałych nieprawidłowości.

Powódka oparła skargę kasacyjną na obu podstawach przewidzianych w art. 398³ § 1 k.p.c. Zarzut naruszenia prawa materialnego połączyła z błędną wykładnią art. 10 ust. 1 u.k.w.h., polegającą na przyjęciu zgodności stanu

prawnego ujawnionego w księdze wieczystej z rzeczywistym stanem, chociaż z punktu szóstego planu podziału wynikało, że grunty, na których zlokalizowane były budynki mieszkalne zostaną przekazane nowopowstałej Spółdzielni w części zamieszkałej po wybudowaniu małych domów mieszkalnych, wydaniu przydziałów i wystawieniu dokumentów ich przejęcia, co mogło nastąpić dopiero w 1995 r.; do tego czasu nie zachodziły podstawy do dokonywania zmian w księdze wieczystej. Błędna wykładnia dotyczy również art. 111 pr. spółdz. i uznania, że objęte planem podziału składniki majątkowe przeszły na rzecz pozwanej Spółdzielni z chwilą zarejestrowania, chociaż określenie jakie grunty przejdą na jej rzecz było niezgodne z art. 108 § 2 pkt 3 i 4 pr. spółdz. Niezastosowanie art. 108 § 2 pkt 3 i 4 pr. spółdz. w odniesieniu do punktu szóstego planu podziału, który nie określał terminu przekazania gruntów, na których miały być wzniesione małe domy mieszkalne, jak również art. 58 § 1 i 3 w związku z art. 94 k.c. Oddalenie obu żądań było konsekwencją niezastosowania art. 222 § 1 k.c. oraz zaakceptowania niewłaściwego wpisu prawa na rzecz pozwanej, która go nie nabyła.

Z naruszeniem art. 378 § 1 zdanie pierwsze i art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. Sąd Okręgowy nie rozpoznał sprawy w granicach apelacji, nie ustosunkował się do zarzutu naruszenia art. 108 § 1 i 3 pr. spółdz. oraz art. 58 § 1 i 3 w związku z art. 94 k.c. Skarżąca domagała się uchylenia zaskarżonego wyroku i uwzględnienia powództwa o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, a także zobowiązania pozwanej do wydania tych działek, ewentualnie uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wykładnia art. 378 § 1 k.p.c. była przedmiotem wyczerpującej wypowiedzi w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07 (OSNC 2008, nr 6, poz. 55), której nadano moc zasady prawnej. Przyjęte zostało wiążąco przez Sąd Najwyższy, że sąd drugiej instancji, rozpoznający sprawę na skutek apelacji nie jest związany przedstawionymi w niej zarzutami naruszenia prawa materialnego, wiążą go natomiast zarzuty naruszenia prawa procesowego. Użyte w art. 378 § 1 k.p.c. sformułowanie, iż sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę „w granicach apelacji” oznacza również, że sąd ten

dokonuje własnych ustaleń faktycznych, prowadząc i ponawiając dowody albo poprzestając na materiale zebrany w pierwszej instancji (art. 381 i art. 382 k.p.c.). Ugruntowane zostało w orzecznictwie zapatrywanie, że sąd drugiej instancji, aprobuując ustalenia faktyczne i ocenę dowodów sądu pierwszej instancji, nie ma obowiązku przeprowadzania na nowo własnej oceny dowodów; musi jednak szczegółowo odnieść się do tych ustaleń i ocen, które były kwestionowane w apelacji. Uzasadnienie orzeczenia sądu drugiej instancji musi zawierać elementy wymienione w art. 328 § 2 k.p.c., przy uwzględnieniu charakteru orzeczenia drugo-instancyjnego (art. 391 § 1 k.p.c.). Zastrzeżenie to dotyczy przede wszystkim nakazu ustosunkowania się do zarzutów apelacji i wyjaśnienia dlaczego zarzuty te uznane zostały za zasadne albo bezzasadne. W wypadku kwestionowania w apelacji oceny dowodów i ustaleń poczynionych przez sąd pierwszej instancji, muszą być one poddane kontroli i ocenie instancyjnej, której wyniki należy przedstawić w uzasadnieniu orzeczenia sądu drugiej instancji. Sprecyzowane obowiązki procesowe pozostają w związku z koniecznością ponownego rozpoznania sprawy w granicach apelacji, przewidzianą w art. 378 § 1 k.p.c., czyli z ponowną oceną merytoryczną w granicach wyznaczonych przez stronę zakresem zaskarżenia, stawianymi zarzutami i wnioskami (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 sierpnia 2003 r., III CKN 392/01, OSNC 2004, nr 10, poz. 161; wyroki: z dnia 17 lipca 2009 r., IV CSK 110/09; z dnia 23 listopada 2011 r., IV CSK 157/11; z dnia 2 lutego 2012 r., II CSK 303/11; z dnia 29 czerwca 2012 r., I CSK 606/11, niepublikowane). Nierozpoznanie zarzutów apelacji stanowi obrazę art. 378 § 1 k.p.c. i uniemożliwia ocenę poprawności wydanego rozstrzygnięcia, w odniesieniu do właściwego zastosowania przepisów prawa materialnego i procesowego oraz ich wykładni.

Odpowiednie stosowanie przez sąd drugiej instancji art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. oznacza, że uzasadnienie orzeczenia tego sądu nie musi zawierać wszystkich elementów przewidzianych dla uzasadnienia sądu pierwszej instancji, to jednak powinno mieć ustaloną podstawę faktyczną i prawną rozstrzygnięcia. Jeżeli sąd drugiej instancji podziela ocenę dowodów sądu pierwszej instancji, to nie ma obowiązku ponownego przytaczania w uzasadnieniu przyczyn, dla których określonym dowodom odmówiono

wiarogodności i mocy dowodowej. Wystarczy wówczas stwierdzenie, że podziela argumentację zamieszczoną w uzasadnieniu orzeczenia sądu pierwszej instancji, w którym poszczególne dowody zostały wyczerpująco omówione, a także, iż traktuje ustalenia tego sądu jako własne. Może również odwołać się do oceny prawnej sądu pierwszej instancji, jeżeli w pełni ją akceptuje i uznaje za wystarczającą. Sąd drugiej instancji obowiązany jest zamieścić w uzasadnieniu takie elementy, które ze względu na treść apelacji i zakres rozpoznania, są potrzebne do rozstrzygnięcia sprawy. Modyfikacja wymagań uzasadnienia orzeczenia sądu drugiej instancji wynika z obowiązku ustanowionego w art. 378 § 1 k.p.c., nakazującego konieczność sporządzenia go w sposób wskazujący, że wszystkie zarzuty apelacji były rozważone przed wydaniem rozstrzygnięcia (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2013 r., III CSK 70/12; z dnia 19 czerwca 2013 r., I CSK 639/12, niepubl.).

Utrwalony został w judykaturze pogląd, że obraza art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. może stanowić usprawiedliwioną podstawę skargi kasacyjnej wtedy, gdy uzasadnienie zaskarżonego wyroku nie zawiera wszystkich koniecznych elementów, bądź zawiera kardynalne braki, które uniemożliwiają kontrolę kasacyjną (por. np. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 8 października 1997 r., I CKN 312/97, z 19 lutego 2002 r., IV CKN 718/00, z dnia 18 marca 2003 r., IV CKN 11862/00, z dnia 20 lutego 2003 r., I CKN 65/01, z dnia 22 maja 2003 r., II CKN 121/01, niepublikowane i z dnia 10 listopada 1998 r., III CKN 792/98, OSNC 1999, Nr 4, poz. 83). Uzasadnienie istnieje już przed wydaniem orzeczenia, motywy rozstrzygnięcia skonstruowane są już podczas narady (art. 324 § 1 k.p.c.), a przez ogłoszenie i spisanie stają się samoistnym aktem jurysdykcyjnym. Z tego względu jego wady mogą wpływać na treść rozstrzygnięcia, a kierowane w stosunku do niego zarzuty mogą być podstawą tak apelacji, jak i skargi kasacyjnej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2013 r., III CSK 293/12, niepubl.).

Znaczenie uzasadnienia orzeczenia sądu wyraża się w wyjaśnieniu stronom przyczyn podjęcia przyjętego stanowiska, wskazaniu powodów uznania twierdzeń i zarzutów za trafne lub bezzasadne, przekonaniu ich co do słuszności zastosowanego przez sąd podejścia, dotyczącego zgodności orzeczenia z prawem,

jak również umożliwienia przeprowadzenia kontroli apelacyjnej albo kasacyjnej. Porządkująca jego rola skłania sąd do doprowadzenia do spójności i logicznej całości podstawy faktycznej i prawnej orzeczenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2013 r., I CSK 314/12, niepubl.).

Przedstawionych wymagań nie spełnia uzasadnienie zaskarżonego orzeczenia. Motywy, którymi kierował się Sąd Okręgowy nie są jasne, a w znacznej mierze, nawet znane; brak odniesienia się do zarzutów apelacyjnych powódki. Niepoprawna redakcja uzasadnienia sprawia, że wywody są niezrozumiałe, co uniemożliwia odczytanie przyczyn zajęcia określonego stanowiska. Wysłunięte tezy nie zostały osadzone w okolicznościach sprawy, a niewyjaśnienie powodów ich postawienia, uniemożliwia kontrolę poprawności, tak pod względem logiki, jak i zgodności z prawem.

Powódka w apelacji wskazywała na naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. oraz art. 328 § 2 k.p.c., określając postać ich naruszenia. Sąd Okręgowy nie odniósł się należycie do tych zarzutów, poprzestając na niczego niewyjaśniającym stwierdzeniu, że „nie ma sprzeczności między prawomocnymi orzeczeniami Sądu Okręgowego, wydanymi na podstawie stanu faktycznego i relacji w zakresie majątku stron a zapadłym rozstrzygnięciem”. Nie zostały ocenione zarzuty naruszenia prawa materialnego, do których odnosi się jedynie arbitralne stwierdzenie o wiążącej mocy uchwały o podziale. Sąd Najwyższy nie może samodzielnie odtwarzać powodów, którymi kierował się sąd drugiej instancji. Uchybienie polegające na nierozpoznananiu zarzutów apelacji, wbrew obowiązкови określönemu w art. 378 § 1 k.p.c., wskazuje również na naruszenie art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., ponieważ uzasadnienie orzeczenia nie zawiera należytego ustosunkowania się do podstaw zaskarżenia wyroku, a tym samym podstaw rozstrzygnięcia.

Wskazane względy przesądziły o zasadności naruszenia prawa procesowego, a zatem nie było możliwe przeprowadzenie rozważań odnoszących się do podstawy naruszenia prawa materialnego, co musi być poprzedzone właściwym rozpoznananiem przez Sąd Okręgowy apelacji powódki oraz stwierdzeniem prawidłowości ustalenia stanu faktycznego sprawy.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego pozostawione zostało końcowemu orzeczeniu, stosownie do art. 108 § 2 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.

jw